

MEVA SABZAVOTCHILIKKA IXTISOSLASHGAN KORXONALARNI IQTISODIY JIHATDAN RIVOJLANTIRISH OMILLARI

Sobirova Yulduzxon Alisher qizi

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti magistranti.

***Annotatsiya:** Maqolada respublikamizda meva-sabzavotchilik sohasini rivojlantirishning hozirgi holati nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan, O‘zbekistonda meva-sabzavot mahsulotlarini yetishtirish afzalliklari va imkoniyatlari ilmiy jihatdan yoritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Qishloq xo‘jaligi, agrar soha, urug‘chilik-selektsiya, meva sabzavot, xosildorlik, xo‘l mevalar, investitsiya.*

Qishloq xo‘jaligida olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlariga talabni to‘laroq qondirishi va ushbu sohadagi ta‘minotni tubdan yaxshilab jahon andozalariga tenglashtirish eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda qishloq xo‘jaligida amalga oshirilayotgan islohotlarning hozirgi bosqichida fermer xo‘jaliklarining barqaror rivojlanishini ta‘minlashda raqobat muhitini shakllantirish orqali ularni raqobatbardoshligini oshirish, mahsulot yetishtirishda talab va taklif muvozanatiga erishish, ichki va tashqi bozorda samarali faoliyat yurituvchi mexanizmlarni keng ko‘lamda joriy qilinishi dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Darxaqiqat meva-sabzavotchilik sohasini mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyatini to‘g‘ri baholab, iqtisodiyotni bosqichma-bosqich erkinlashtirish sharoitida aynan ushbu tarmoqni rivojlanishida tub burilish yasash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 9 yanvardagi “Meva-sabzavotchilik va uzumchilik sohasida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-3709-sonli farmoni hamda 2009 yil 11 yanvardagi “Mevasabzavotchilik va uzumchilik sohasini

isloh qilish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-255-sonli qarori va boshqa me'yoriy hujjatlarning qabul qilinishi hukumat tomonidan bu tarmoqqa qanchalik e'tibor bilan munosabatda bo'layotganligidan dalolat beradi.

Mamlakatimiz meva-sabzavotchilik tarmog'ining o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Bu tarmoq oziq-ovqat sanoatini xomashyoga bo'lgan talabini qondiradi. Meva-sabzavotlarni tashqi bozorlarga eksport qilish natijasida mamlakatimizning valyuta zaxiralari mustahkamlanmoqda. Meva-sabzavot yetishtirishda yerdan samarali foydalanishda yerning unumdorligini oshirish yo'li bilan hosildorlikni oshirishga erishilsa, qishloq xo'jaligi barqaror rivojlanadi, yerdan samarali foydalanish natijasida qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarining iqtisodiy mustaqlligi oshadi, ularning faoliyatiga tashqi ta'sir kamayadi va meva- sabzavot yalpi mahsuloti ko'payadi. Quyidagi 1-jadvalda barcha toifadagi xo'jaliklarda meva-sabzavot mahsulotlarini ishlab chiqarish darajasining tahlil natijalari keltirilgan. Barcha toifadagi xo'jaliklarda meva-sabzavot yerlaridan samarali foydalangan holda yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish darajasining tahlil natijalariga ko'ra 2022 yilda 2017 yilga nisbatan yetishtirilgan meva rezavorlar 48,2 foizga, uzum 44,0 foizga, sabzavotlar 45,1 foizga, poliz ekinlari 44,2 foizga oshgan.

1-jadval Respublikada meva-sabzavot mahsulotlarini ishlab chiqarish darajasi, ming tonna.

T/r	Ko'rsatkichlar	2018 yil	2019 yil	2020 yil	2021 yil	2022 yil	2022 yil 2018 yilga nisbatan (%)
1	Kartoshka	2056	2250	2452,4	2696,9	2958,3	143,9
2	Sabzavot	7767	8400	9286,7	10129,3	11272,5	145,1
3	Poliz mahs.	1418	1558	1996,1	1853,6	2045,2	144,2
4	Mevalar	2053	2260	2490,6	2746,1	3042,7	148,2
5	Uzum	1205	1322	1441,2	1579,3	1735,3	144,0

Manba: O'zbekiston Respublikasi davlat statistika qo'mitasi

Meva-sabzavotchilik quyi tarmog'ining iqtisodiy samaradorligini ifodalovchi muhim ko'rsatkichlardan biri ekin turlari bo'yicha hosildorlik darajasidir. Agrar tarmoqda ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, texnik-texnologik yangilash, sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash, urug'chilik-selektsiya ishlarini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishi va innovatsion g'oyalarni joriy etish borasida olib borilgan tizimli chora-tadbirlar natijasi o'laroq o'tgan davr davomida sabzavotlar, kartoshka, poliz ekinlari hamda meva va uzumlar hosildorligida sezilarli o'sish yuz berdi. Bunga 2-jadval ma'lumotlarini tahlil etish asosida ishonch hosil qilish mumkin. Ma'lumotlarga ko'ra 2022 yilda 2017 yilga nisbatan kartoshka hosildorligi 195,7 tsentnerdan 228,1 tsentnerga yoki 16,6 foizga oshgan, sabzavot hosildorligi 263,7 tsentnerdan 291,7 tsentnerga yoki 10,6 foizga oshgan, va poliz ekinlari hosildorligi 187,3 tsentnerdan 212,4 tsentnerga yoki 13,4 foizga oshgan.

Qishloq xo'jaligi meva-sabzavot mahsulotlari hosildorligi oshgan. Meva-sabzavotdan yuqori hosil olingani, sohada ishlab chiqarish hajmi keskin ko'paygani qishloq xo'jaligi meva-sabzavot yetishtirish tarmog'idagi tub sifat o'zgarishlarning samarasidir.

2-jadval Meva-sabzavot ekinlarining hosildorligini o'zgarishi (ts/ga)

№	Ko'rsatkichlar	2018 yil	2019 yil	2020 yil	2021 yil	2022 yil	2022 yil 2017 yilga nisbatan (%)
1	Meva va rezavorlar	97,3	104,7	112,3	116,0	130,2	133,8
2	Uzum	97,8	108,6	116,1	120,7	140,6	143,8
3	Kartoshka	195,7	203,7	210,7	213,6	228,1	116,6
4	Sabzavotlar	263,7	265,6	270,9	268,3	291,7	110,6
5	Poliz	187,3	200,3	200,0	210,3	212,4	113,4

Manba: O'zbekiston Respublikasi davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.

Meva-sabzavotchilik Fzbekiston qishloq xo'jaligining yirik tarmog'i sifatida agrosanoat majmuasining quyi tarmog'ini aks ettiradi. Bu soha o'z ichiga meva-sabzavot yetishtiruvchi xo'jaliklar, ilmiy tadqiqot institutlari, ularning filiallari, urug'chilik tajriba stantsiyalari, meva-sabzavotlarni qayta ishlash korxonalarini va ularni sotish bilan shug'ullanuvchi bir qator savdo va eksport kompaniyalarini o'z ichiga qamrab oladi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish va iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida meva-sabzavotchilik tarmog'ida ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirish bevosita ushbu tarmoq taraqqiyotini tizimli tarzda kompleks amalga oshirish uslubiyot va usullarini takomillashtirish bilan bevosita bog'liqdir. Respublikamiz mustaqillikka erishgandan so'nggi davrda meva-sabzavotchilik tarmog'ida bozor munosabatlarini joriy etish borasida bosqichma-bosqich iqtisodiy islohotlar amalga oshirildi.

Xususan, so'nggi yillar davomida mevasabzavotchilik tarmog'ida yuz berayotgan o'zgarishlar asosan quyidagilardan iborat hisoblanadi:

- meva-sabzavotchilikni rivojlantirishni agrar iqtisodiyotni modernizatsiyalashning ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida tan olinishi;
- meva-sabzavotchilikni rivojlantirishga ajratilayotgan yerlarning kengayib borayotganligi;
- meva-sabzavot mahsulotlarini yetishtirishda ilg'or texnologiyalarni joriy etish ko'lamining ortib borayotgani;
- meva-sabzavot mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash borasida yirik davlat dasturlarining amalga oshirilayotgani va hokazo.

Hulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, bugungi kunda meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirishga respublikamizda davlat tamonidan alohida e'tibor berilib, meva-sabzavotchilik tarmog'idagi iqtisodiy munosabatlarga davlatning o'rni sezilib turmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 9 yanvardagi PF-3709- sonli “Meva-sabzavotchilik va uzumchilik sohasida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009 yil 11 yanvardagi PQ-255- sonli “Meva-sabzavotchilik va uzumchilik sohasini isloh qilish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Yer kodeksi” va qishloq xo‘jaligiga oid qonunlari. – T.: Adolat, 1999. 19-b.
4. Ergashev I.I. Meva va sabzavot mahsulotlari ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirishning ba’zi yondashuvlari. O‘zbekiston respublikasi qishloq xo‘jaligi vazirligi toshkent davlat agrar universiteti agrar tarmoq iqtisodiy salohiyatini oshirishda institutsional islohotlar va agroklasterni rivojlantirishning o‘rni: muammo va yechimlar. 2021/12/18. 50-52 betlar.
5. Джафаров А.Ф. Товароведение плодов и овощей. – М.: Экономика, 1979. 8.
Мухеева Е.Н., Сероштан М.В. Управление качеством, 2012 г.-
<http://nashol.com/2015051184599/upravlenie-kachestvom-miheeva-e-n-seroshtan-m-v2012.html>